

7. Беляков В. Д. Военная эпидемиология: Учебник – Л.: ВМА им. С. М. Кирова, 1976. – С. 3-326.

8. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В. Н. Дружинин. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 320 с.

Резюме. В статье освещены вопросы о целесообразности использования художественной литературы, художественных произведений и публицистических материалов в научных исследованиях в военно-профилактической медицине и их влияния на воображение ученого. Показано, что работа с литературными источниками расширяет научные представления читателя, обогащает его профессиональные знания, способствует сбору материалов необходимых для исследования.

Ключевые слова: художественная литература, военно-профилактическая медицина, научные исследования.

Summary. In the article the question of whether the use of fiction and nonfiction works of art materials in research in military preventive medicine and their impact on the imagination of the scientist. It is shown that the work of the literary sources is expanding the scientific understanding of the reader, enriching its expertise, helps collect materials needed for research.

Keywords: literature, military preventive medicine, research.

УДК 614.2

УЧАСТЬ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ МВС У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

¹Печиборщ В.П., ²Коробка В.І., ³Якимець В.В., ³Гуценко І.В.

¹Науково-практичний центр медицини катастроф м.Київ

²Військово-медичне правління логістики ГУ ВВ МВС України м.Київ

³Товариство «Мові Хелс» м.Рівне

³Обласний перинатальний центр м.Рівне

Резюме. У статті висвітлені окремі питання стосовно участі військовослужбовців внутрішніх військ МВС, пожежників та співробітників інших служб у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Розкрита організаційно-штатна структура медичної служби МВС СРСР та України, її основні завдання, які були на неї покладені та проблеми з якими вона стикнулася.

Ключові слова: внутрішні війська, медична служба МВС, Чорнобильська АЕС, наслідки аварії.

Вступ. З перших хвилин аварії на Чорнобильській АЕС працівники органів внутрішніх справ (ОВС) приймали участь у ліквідації її наслідків. Тисячі працівників внутрішніх військ, пожежних та співробітників інших служб, у

тому числі і відомчих лікувально-профілактичних закладів, несли службу в містах Прип'ять, Чорнобиль, 30 - кілометровій зоні відчуження в складних екстремальних умовах [1,2,3].

МВС України приймало самі дійові заходи щодо підтримання громадського порядку в зоні аварії, забезпечення евакуації населення та охорони в місцях тимчасового розселення евакуйованих людей, організації руху транспорту, пожежної безпеки, забезпечення цілодобового пропускового режиму по периметру 30 – кілометрової зони та надання медичної допомоги ліквідаторам наслідків аварії на ЧАЕС [4].

Результати дослідження та їх обговорення. 27 квітня 1986 року загальна чисельність піднятих по тривозі і направлених в район аварії на ЧАЕС співробітників органів внутрішніх справ становила 1300 чол. (крім Прип'ятського МВВС та Чорнобильського РВВС). В зону аварії було направлено також 850 військовослужбовців внутрішніх військ.

Великий обсяг робіт з урахуванням небезпечної радіаційної обстановки потребував не тільки залучення значних сил підрозділів внутрішніх справ, а й частой заміни особового складу, тому з 29 квітня по липень 1986 року в зону аварії направлялись зведені загони УВС Житомирського, Вінницького, Черкаського, Чернігівського, Полтавського, Сумського, Рівненського, Кіровоградського, Хмельницького облвиконкомів.

Зведені загони формувались по 200-250 чоловік, термін їх служби (по 2-3 і більше загони одночасно) коливався від 15 діб до одного місяця. В залежності від рівня радіації службу несли по 4 і більше годин позмінно.

Проте справжніх розмірів радіоактивного впливу, викликаного аварією, на особовий склад ніхто не знав. Ось дані щодо рівнів радіації, які приведені в книзі «Чорнобильська катастрофа в документах і фактах та долях людей» (Київ, 1986, с.224-225): «Перше донесення опер групи МВС УССР із Прип'яті в міністерство про радіаційну обстановку показувало, що вона є дуже складною. Так в зоні реактора рівні радіації були до 200 Р/год, в радіусі 3 км – 30-40 Р/год, в м. Прип'яті від 300 мР/год до 20 Р/год, в м. Чорнобилі – 3-10 мР/год (рівні радіації в 20 Р/год в м. Прип'яті пізніше не підтвердились).

Залишалась складною радіаційна обстановка і в подальшому.

Так, 15 червня 1986 р. в місцях виконання службових обов'язків працівниками пожежної охорони міліції вона була: на території АЕС, де працювали пожежні: подача води на бетонування «Укриття» - 80-100 мР/год; відкачування води з-під реактора – 10 мР/год – 1,5 Р/год; в місцях дезактивації – 20-100 мР/год; гасіння пожеж в лісах 30-кілометрової зони 80-100 мР/год; на дорозі від с. Копачі до АЕС – 40-70 мР/год, в районі мосту через - канал на території АЕС – 150-200 мР/год, в районі адміністративної будівлі АПК-1 – 60 мР/год; у місті Прип'ять: на маршрутах патрулювання міліції на БТР – 50-200

мР/год; в районі МВВС – 50 мР/год; у місті Чорнобилі – 4-6 мР/год; у селищних комендатурах: Дитятки – 0,5 мР/год; Старі Соколи – 0,2 мР/год; Діброва – 0,6 мР/год; на оперативних заслонах в селах: Варовичі, Весняне, Денисовичі, Володимирівка - 1-2,1 мР/год; Радинка, Страхолісся, Губин, Орджонікідзе – до 0,46 мР/год; на патрульних дільницях Прип'ятьського МВВС (26 сіл) – 15 мР/год, в с. Нові Шепелічі – 25 мР/год; на патрульній дільниці Чорнобильського РВВС (35 сіл) – до 8 мР/год, с. Копачі – 25 мР/год.

На 2 травня в зоні аварії в охороні громадського порядку, дорожньої і пожежної безпеки брали участь біля 4000 працівників ОВС та військовослужбовців внутрішніх військ.

На 11 травня в 30-кілометровій зоні, працювало 4673 чол., з яких працівники міліції 1775 чол., пожежної охорони – 980 чол., військовослужбовців внутрішніх військ – 1918 чол.

22 травня в охороні громадського порядку, дорожньої і пожежної безпеки брали участь 3987 працівників органів внутрішніх справ та військовослужбовців внутрішніх військ.

26 травня згідно з рішенням урядової комісії основні сили та засоби органів внутрішніх справ були виведені за межі 30-кілометрової зони, проведено їх перегрупування. Оперативна група МВС УРСР розмістилась у приміщенні Іванківського РВВС. У подальшому оперативна група була передислокована в м. Чорнобиль.

Начальнику Медичного управління керівництвом міністерства були поставлені надзвичайно складні завдання, які вимагали термінового вирішення: організація надання невідкладної медичної допомоги особовому складу ОВС; проведення йодної профілактики; забезпечення проведення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів в місцях дислокації та несення служби співробітників; проведення профілактичних заходів щодо зниження негативного впливу радіації на організм людини.

Постійного контролю вимагала організаційна робота: необхідно було оперативно комплектувати медичні бригади для роботи в 30-кілометровій зоні відчуження, підбирати та готувати медичні укладки, вирішувати масу питань забезпечення ліками, медичним обладнанням та санітарним транспортом. Крім того, великої уваги заслуговувало питання організації і медичної допомоги потерпілим співробітникам, які прибули із зони аварії та перебували на лікуванні в Республіканському госпіталі, Центральній поліклініці, санаторно-оздоровчих закладах, відомчих лікарнях в областях та медичних закладах системи МОЗ КРСР та СРСР.

З метою вирішення поставлених завдань при медичному управлінні було створено Оперативний штаб. До складу новоствореного Оперативного штабу входили окремі працівники Медичного управління МВС, начальники

лікувально-профілактичних установ республіканського підпорядкування, начальники Медичного відділу УВС міста Києва і медичної служби УВС Київської області. Це дозволило організувати взаємодію центральних лікувальних закладів та всіх медичних відділів і служб УВС областей України.

Для більш конкретного контролю і посилення відповідальності за напрямками роботи було створено такі робочі групи: група інформації; медико-санітарного забезпечення в зоні аварії; дозиметричного контролю та санітарно-протиепідемічних заходів; стаціонарного забезпечення постраждалих.

Необхідність цього була викликана тим, що з перших днів аварії відомча медична служба зіткнулась з багатьма труднощами, а саме:

1. Відсутність підготовлених і спеціально оснащених фахівців для оперативної оцінки стану оточуючого середовища (внаслідок цього не було інформації про забрудненість території, питної води, води відкритих водоймищ). Все це створювало труднощі при розміщенні особового складу, організації його харчування, забезпеченні водою для пиття і санітарної обробки.

2. Недостатня кількість сучасної чутливої радіометричної апаратури, у тому числі індивідуальних дозиметрів, чіткого обліку доз індивідуального опромінення особового складу.

3. Відсутність необхідного запасу засобів індивідуального захисту (респіраторів «Р-2»), змінного одягу та взуття, мийних і дезінфікуючих засобів.

4. Недостатність запасу комплектів медикаментів і препаратів стабільного йоду, аптечок, мінімального набору апаратури (тонометрів, електрокардіографів та інших) для оперативного розгортання медичних пунктів.

5. Не було налагоджено повноцінне і цілеспрямоване медичне постачання розгорнутих у зоні Чорнобильської аварії медичних пунктів.

У травні значно погіршилась радіаційна обстановка в зоні аварії, що потребувало особливої уваги стосовно місць розквартирування особового складу органів внутрішніх справ та розгортання мережі медичних пунктів у селах Страхолиці (Зелений Мис), Дитятках, Сидоровичах, Термахівці, Вільчі та районних центрах Іванкові та Поліському.

Надалі для медичного забезпечення особового складу зведених загонів УВС областей республіки направлялись бригади медпрацівників з цих регіонів. Формування бригад медичних працівників проводилось на підставі кількісного складу підрозділів з областей, які направлялись у зону ліквідації наслідків аварії. Як правило, разом зі зведеним загonom прибував начальник медичного відділу (служби) УВС облвиконкому.

Окрім зведених загонів з УВС областей, у зоні аварії працювали пожежні батальйони, мобілізовані з резерву. Для їх медичного забезпечення направляли двох лікарів з лікувально-профілактичних установ УВС області, що формувала батальйон. Такі медичні пункти розгорталися в наметах. Обладнання і санітарний транспорт надавало УВС області.

До складу медслужби, окрім начальника, входили терапевти, стоматологи, санітарні лікарі, лаборанти, фельдшери. З їх числа формувались лікарські та фельдшерські медичні пункти. У розпорядження начальника медичної служби зони надавались два санітарних автомобілі. Склад водіїв, як і медичний персонал, періодично замінювався. В середньому функціонували 1 амбулаторія та 5-7 медичних пунктів, на яких несли вахту 15-20 медичних працівників.

Першочерговим завданням був щоденний контроль стану здоров'я співробітників. Працівники міліції, що заступали на варту, оглядалися о 7 годині 20 хвилин. Раз на тиждень всім проводились контрольний аналіз крові та дозиметричні вимірювання. Щоденно видавались вітаміни та сорбенти. Здійснювався також прийом хворих, які зверталися по допомогу.

Починаючи з травня 1986 року Медслужбами УВС областей України встановлено постійний контроль за направленням співробітників на роботу до зони підвищеної радіації. У подальшому направлення до 30-кілометрової зони допускалося лише за висновком військово-лікарських комісій МВС, УВС областей. Разом з Медичним управлінням МВС СРСР було переглянуто, розширено та уточнено протипоказання щодо направлення співробітників ОВС на роботу до зони. Введено обов'язкове профілактичне обстеження співробітників перед направленням до зони за місцем постійного їх проживання.

На працівників медичних пунктів покладался обов'язок проведення інструктажу особового складу міліції з правил поведінки у зоні радіоактивного забруднення, дотримання особистої гігієни, гігієни харчування, профілактики кишкових та простудних захворювань. Інфекцій верхніх дихальних шляхів, правил користування індивідуальними засобами захисту.

У 1987 році в 30-кілометровій зоні відчуження функціонували медичні пункти при: ЗВПО-3, штабі оперативної групи МВС УРСР (місто Чорнобиль); Чорнобильському РВВС (село Зорін, на його базі було створено клінічну лабораторію), окремому батальйоні ДАІ УВС Київської області (село Термахівка), роті спецбатальйону позавідомчої охорони УВС Київської області (місто Чорнобиль), фельдшерський медичний пункт при роті патрульно-постової служби Прип'ятського МВВС (місто Чорнобиль), фельдшерський медичний пункт при роті спецбатальйону при роті спецбатальйону позавідомчої охорони УВС Київської області, смт. Поліське.

В цих медичних підрозділах працювало 6 лікарів, 6 фельдшерів та 2 лаборанти. Для мобільності і виконання покладених на них завдань у їх розпорядженні були 3 автомашини.

Дислокація медичних пунктів, а також їх функції змінювались залежно від оперативної, радіаційної і санітарно-епідеміологічної обстановки, що склалася в зоні ЧАЕС, з нею визначалась частота та обсяг профілактичних оглядів, обстежень.

Тільки за 1987 рік медичні пункти відвідало 35982 співробітники органів внутрішніх справ та протипожежної служби. За цей час виявлено 1625 хворих, з яких госпіталізовано 253 особи. З метою обстеження 23288 особам виконано аналіз крові.

В 1988 році кожний із співробітників системи МВС, що працював в 30-кілометровій зоні ЧАЕС, в середньому був обстежений 7 разів.

При чисельності особового складу в середньому до 1500 чоловік протягом 1987-1989 років функціонувала Медслужба зони відчуження МВС УРСР, яка дислокувалась в приміщенні Чорнобильського РВВС, тут працював і лікарський медичний пункт з лабораторією, стоматологічним та фізкабінетом, кабінетом з лічильником випромінювання людини, маніпуляційним кабінетом, аптечним пунктом. Крім цього, в місцях дислокації особового складу функціонувало ще до 5-ти лікарських і фельдшерських медичних пунктів.

З метою поліпшення медичного обслуговування особового складу, що проходив службу в 30-кілометровій зоні відчуження ЧАЕС та районах жорсткого радіаційного контролю, наказом МВС УРСР від 26.05.1990 року №163 було створено Медичний відділ зони відчуження ЧАЕС УВС Київського облвиконкому. До штату відділу входили: начальник медичної служби, заступник начальника, лікарі-терапевти, санітарний лікар, фельдшери, лаборант, водії (всього 18 посад). Реорганізовано позаміське відділення реабілітації Республіканського госпіталю МВС УРСР (село Хотянівка) у лікарню на 75 ліжок з амбулаторією медичного відділу УВС Київського облвиконкому. Робота медичного відділу 30-кілометрової зони відчуження була організована за вахтовим методом. Тривалість вахти 15 діб, а на медичних пункті ЗВПО-3 та ЗВПО-4 – один місяць. У зоні було розгорнуто 2 лікарських медичних пункти в місті Чорнобиль і селі Термахівка і 2 фельдшерських здоров пункти: в місті Чорнобиль для обслуговування ЗВПО-3, ЗВПО-4 і спецбатальйону міліції.

Після реорганізації, проведеної у 1994 році, Медичний відділ зони відчуження був представлений 15 атестованими медичними працівниками і 2 водіями. У подальшому наказом ГУ МВС України в Київській області від 02.03.99 № 3/316 Медичний відділ зони відчуження ЧАЕС розформовано, а

медичне обслуговування особового складу органів та підрозділів внутрішніх справ за розпорядженням Адміністрації зони відчуження ЧАЕС покладене на СМСЧ-16 МОЗ України міста Чорнобиля.

Всього в ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС з 1986 по 1990 рік брали участь 725 працівників лікувально-профілактичних закладів МАС України.

В медичній службі 30-кілометрової зони за 1986-1990 роки працювало 394 лікаря (54,3 %), 276 (38,1 %) середніх медичних працівників, 57 водіїв санітарного транспорту.

Санітарно-гігієнічне і протиепідемічне забезпечення особового складу органів та підрозділів МВС УРСР, що брали участь у ліквідації наслідків аварії, здійснювалося силами співробітників Республіканської СЕС МВС та СЕС УВС областей.

У 1990 році при медичному управлінні МВС України створено Спеціалізований медичний центр «Регістр МВС СРСР», а в 1991 році його було реорганізовано у Спеціалізований медичний центр «Регістр» Управління охорони здоров'я МВС УРСР, на який було покладено функції з організації з організації медичного обслуговування працівників органів внутрішніх справ, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, працівників міліції, що несуть службу на радіоактивно забруднених територіях, ведення довгострокового автоматизованого персонального обліку осіб, які зазнали радіоактивного впливу, і підлягають реєстрації і спостереженню у відомчому реєстрі МВС та Державному реєстрі України.

Наказом МВС України від 20.05.1996 року №337 на базі СМЦ «Регістр» було створено Центр медичного забезпечення (ЦМЗ) особового складу під час виконання завдань в екстремальних умовах та потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи при Управлінні охорони здоров'я МВС України.

В 2003 році здійснено реформування, внаслідок чого 5-й відділ було розформовано, а 2-й відділ перейменовано у відділ медицини надзвичайних ситуацій і реабілітації потерпілих Департаменту медичного забезпечення та реабілітації МВС України. Відділ забезпечує функціонування відомчого реєстру на співробітників органів внутрішніх справ, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС [5].

Висновок

Після розпаду СРСР і в період формування основ та подальшого розвитку системи управління медичної служби внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, остання виявилася недостатньо ефективною і не в повній мірі задовольняла потреби обороноздатності держави. На превеликий жаль, не тільки в системі МВС, але й у всьому Радянському Союзі, який мав величезний ядерний потенціал, не було підготовлено належної кількості фахівців із радіологічної медицини.

Література

1. Мягких Н.И. Современные приоритеты при организации медико-психологического обеспечения деятельности органов внутренних дел / Н.И.Мягких, А.В.Каляев // Медицинский вестник МВД. – 2006. - №5. – С.1-51.
2. Горбулін В.П., Скалецький Ю.М. «Про участь військовослужбовців у ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС в аспекті цивільного демократичного контролю над збройними силами» (до 25 річниці Чорнобильської катастрофи).
3. Морозов Д.В. О совершенствовании медицинского обеспечения личного состава органов внутренних дел Российской Федерации / Д.В.Морозов // Медицинский вестник МВД. – 2008. - №1. - С.1-4.
4. Логвиненко Б. О. Медичне забезпечення як складова соціального захисту ОВС / Б. О. Логвиненко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх - справ. - № 2. - 2007. - С. 208-215.
5. Положення про організацію медичного обслуговування особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ та військовослужбовців внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та ведення реєстру МВС України цих осіб (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ № 470 від 30.09.2010 р.)

Резюме. В статье освещены отдельные вопросы относительно участия военнослужащих внутренних войск МВД, пожарных и сотрудников других служб в ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС. Раскрыта организационно - штатная структура медицинской службы МВД СССР и Украины, ее основные задачи, которые были на нее возложены и проблемы с которыми она столкнулась

Ключевые слова: *внутренние войска, медицинская служба МВД, Чернобыльская АЭС, последствия аварии.*

Summary. This article presents some questions regarding the participation of servicemen of the Interior Ministry troops, firefighters and employees of other services in the aftermath of the Chernobyl accident. Disclosed organizational - medical staff structure of the Interior Ministry of the USSR and Ukraine, its main tasks that were assigned to it and the problems it faced

Keywords: *internal forces, medical service MIA, the Chernobyl NPP accident consequences.*